

Вржесневський І. І., Курисько І. В., Воробйов М. І., Острецов В. В.

ІДЕАЛИ ТА ЦІННОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ОЛІМПІЗМУ

Початок відновлення та реалізації ідеалів всебічного гармонійного розвитку пов'язаний з діяльністю засновника Берлінського університету Вільгельма Гумбольдта. Саме заснована ним у XVIII сторіччі доктрина вищої освіти, та відповідний їй конструкт – класичний університет стали фундаментом вищої школи сучасності. У галузі фізичного виховання і спорту зазначені ідеали були підхоплені П'єром де Кубертеном який незважаючи на захопленість суто спортом, вважав, що цінність впливу спортивних змагань та Олімпійських ігор виявляється у всебічному та гармонійному розвитку людини у дусі гуманізму.

Позиція П. Кубертена близька до розуміння концепції місця і цілі педагогіки в суспільстві раніше запропонованої В. Гумбольдтом. Обидва в своїх побудовах апелювали до необхідності формування гармонійно і всебічно розвиненої особистості. Ця ідея і поклала початок таким цінним загально цивілізаційним конструктам як «класичний університет» і «Олімпійські ігри». Треба відзначити, що фізична складова особистості людини є одним з основних елементів нашого самовдосконалення (процес розвитку фізичних можливостей). У контексті «ідеального» підходу всі кубертенівські олімпійські принципи (сприяння гармонійному і всебічному розвитку особистості, принцип аматорства, етичний кодекс спорту, зміцнення миру і встановлення міжнародного взаєморозуміння) є наслідком саме першого постулату. Тож, у розумінні П. Кубертена ідеал «олімпізму» зводиться до певних принципів.

В сучасній інтерпретації «Кубертенівського» олімпізму Г. Ленком олімпійській ідеал розглядається як філософія реалізації олімпізму в особистості, де викладається цілісна антропологічна концепція «ідеального олімпійця», яка спирається на розуміння людини, як творчої, тієї, що здобуває (*homo creator* і *homo herformator*). У його розумінні «людина – це не тільки активна істота, тобто істота свідомо орієнтована на певні цілі, але в ще більшому ступені істота, яка прагне досягнути їх краще і краще за допомогою своєї активності».

На наш погляд «ідеал не може бути принципом (як у П. Кубертена) оскільки знаходиться вище у структурній ієрархії. Ідеал може будуватися на певних принципах, або породжувати їх. На якийсь певний момент принцип, або принципи, тимчасово, можуть займати нішу «ідеалу». Принципи задають напрям олімпійському руху, а не його універсальну мету, яка закріплюється та унаочнюється. Ідеал, ап'іорі, не може бути філософією, хоча і може висловлюватися через певні філософські конструкти.

У цьому контексті вкрай важливо визначити відмінності між «ідеалами» і цінностями. Ідеали – це горизонтні й навіть загоризонтні орієнтири, що визначають розвиток і шляхи еволюції та коеволюції нашого

виду. Ідеали акумулюють творчий потенціал людини і велич його духу. Ідеал – це світле майбутнє, ідеали – знаходяться у площині життєвих прагнень (потенціал майбутнього, до якого треба прагнути). Цінності навпаки знаходяться у площині реалізуемого, як об'єкт нашої сьогоденної та потенціальної праці. У свідомості окремої людини в цій ієрархії присутні і особисті «інтереси», як вираз індивідуальних переваг, заснованих на особливостях характеру, потреб та життєвого досвіду індивіда. Цінності створені людством для відокремлення бажаного від небажаного. А ще цінності мають особливість змінюватися, відповідно до ситуації та вікового періоду людини.

Цінності це – оціночні критерії властиві окремій людині, групі осіб, соціуму. Тобто, цінності це критерії успішності. Критерії самореалізації, соціального благополуччя, які за певних умов, мають тенденцію реалізовуватися людиною або суспільством. Ідеали несуть потенціал, нові перспективи та орієнтири для суспільства і нашого біологічного виду. Цінність це те, що вже має бути апробовано. Щодо ідеалу, то його реалізації треба ще прагнути. Тому ідеали первинні стосовно цінностей або принципи. Є припущення, що після закінчення своєї історичної функції ідеали можуть втрачати своє значення як універсального орієнтиру суспільного або особистісного розвитку, та в деяких випадках, трансформуватися в цінності.

Цінності як і ідеали можливо поділити на суспільні та особисті. Спектр ідеалів: фізичний; естетичний; етичний; моральний. Спектр цінностей:

- а) традиційні, універсальні, демократичні.
- б) матеріальні, духовні, соціальні (суспільні).

Звісно, що у кожному зі спектрів є свій емоціональний підтекст.

Вертаючись до олімпійських витоків нашого дослідження хочу запропонувати наступне бачення:

Ідеал олімпізму – це абстрактний образ людини: сильною, здоровою, впевненою у своїх силах, всебічно розвиненою, здатною перманентно (на різних вікових етапах) боротися за своє самоствердження та гармонійне самовдосконалення. Гармонійний розвиток, тобто перманентний процес, стає провідним вектором на все життя, незважаючи на природні вікові зміни організму людини. Запропонований ідеал олімпізму максимально наближений до загальнолюдського ідеалу – всебічно гармонійно розвинутої людини (прийнятний як для суспільства так і для окремої людини). Цінність у цьому випадку – власне фізичне здоров'я. У цьому контексті ідеал – зразок для наслідування, орієнтир; цінність – те, заради чого є сенс витратити час і сили (самопримус). У межах цих координат відбувається вторинний пошук індивідуальних інтересів.

Дуже важливо, що у педагогічному контексті формування та прийняття «ідеалу» (або ідеалів) веде людину до встановлення особистих моральних орієнтирів та обмежень. «Цінності» встановлюються

ситуативно, суспільством чи соціумом, з одночасним встановленням різних орієнтирів, зобов'язань та обмежень запропонованих (вироблених) цим соціумом. Прийняття, таким чином, певних цінностей нерідко має зовнішній характер, як приналежність до певної громадської позиції. Тож у випадку виконання «ціннісних» зобов'язань та обмежень має характер ситуативної вигоди.

У цьому контексті індивідуальний ідеал для людини стає довгостроковим, «горизонтним» орієнтиром, а індивідуальні цінності – короткострокові орієнтири (що втрачають своє значення на різних етапах життєвого циклу), які ситуативно можуть змінюватися.

У той же час не можна не визнати глибинний, емпіричний (апостеріорний) зв'язок цінностей з базовими потребами. Власне, прийняття цінностей, як правило, є результатом емпіричного підходу. Виникнення «ідеалу» більшою мірою пов'язане з феноменом абстрактного мислення *homo sapiens*. Досвід практичної роботи змушує припустити, що ідеали формуються або набуваються людиною у досить молодому віці. Натомість цінності можуть змінюватись у людини на різних етапах життєвого циклу.

У цьому контексті треба зауважити, що, на жаль, типовий молодий представник сучасного соціуму, *homo economicus*, орієнтується на «раціональний вибір» як найменш затратний та найбільш продуктивний у суспільстві споживання. Ця раціональність відповідає звичним рамкам його соціуму, параметрам зовнішньої успішності і заохочує фізичну інертність (як квазіекономію зусиль і часу) і меркантильні інтереси індивіда. Така світоглядна позиція відсуває на другий план (а при наявності залежності від віртуального світу і за межі свідомості) можливості фізичного розвитку та самовдосконалення підростаючих поколінь і головне – саморозвитку особистості. Таким чином, домінуючий у сучасних педагогічних конструктах прагматичний «ціннісний» підхід у ставленні до фізичної культури (а загалом і до власної тілесності – «товарний вигляд»), у поєднанні з деякими побічними негативними впливами доктрини «дитино центризму» обмежує не тільки фізичні можливості учнівської молоді, але й духовне зростання і розвиток особистості у цілому.

Суспільство, орієнтоване на цінності, використовує прагматичний потенціал людства. Суспільство, орієнтоване на ідеали, апелює до «феноменального» абстрактного мислення людини. Перше спрямоване на оптимізацію повсякденного життя і вже наявних життєвих ресурсів. Друге більше направлено на роботу перспективних орієнтирів (конструктів, дій, протидій). Доповнюючи один одного, збагачуючи та підштовхуючи, ідеали і цінності сублімуються у майбутнє людства. Неминуче, що перше і друге можуть співіснувати одночасно. При цьому, на якомусь часовому відрізку, буде проявлятися переважання то цінностей, то ідеалів. Циклічність та взаємозв'язок цих явищ психіки людини і

«свідомості» соціуму вимагають окремого дослідження, однак, можна припустити, що трансформація ідеалів у цінності відбувається не тільки у суспільстві, але й у окремої людини протягом її життєвого циклу.

Література

1. Вржесневський І. І., Вржесневська Г. І. Ідеали і цінності олімпізму – проблеми та шляхи наукового пошуку / І. І. Вржесневський, Г. І. Вржесневська Г. І.// Олімпійська література. – К., 2021, № 1. – С. 32-37.

2. Вржесневський І. І., Вржесневська Г. І. Ідеали та цінності олімпізму у проблемному полі сучасної педагогіки / І. І. Вржесневський, Г. І. Вржесневська Г. І.// Морально-етичні імперативи сквородинської традиції: VII міжнародна науково-практична конференція, 3-4 грудня 2021 р. : тези доп. – Харків: ХНПУ, 2022. – С. 156-161.